

νομάζεται ἡ τοῦ Καρτεσιῶν ἀπορία, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως εἰς τὴν λογικὴν τελειοποίησιν τῶν γνώσεων. Διαβατικὴ δὲ ἡ τοῦ Πύρρωνος, ἐπειδὴ πολεμεῖ καὶ ἀπαρνεῖται τὴν διαβατικὴν, ἔχουσαν ἀρχικὴν σχέσιν τοῦ γνωσκόντος ὑποκειμένου πρὸς τὴν γνώσεως ἀντικείμενον· ἐκείνη μὲν οὖν δύναται νὰ ἐνομασθῇ καὶ ἀπορία κατ' εἶδος· αὕτη δὲ, κατ' ὄλην, ἣτις θεωρεῖται καὶ ὡς ἰδιαιτέρα μέθοδος τοῦ φιλοσοφεῖν, ἔχουσα ἢ ἐνομαζομένη σκεπτικὴ καὶ ἀπορητικὴ καὶ ἐρεκτικὴ δόξα, καθὼς θέλωμεν εἶπεν εἰς τὸ ἐφεξῆς Κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ %.

Περὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν δοξῶν καὶ τῶν τοῦ φιλοσοφεῖν Μεθόδων.

ΡΑ΄.

Μέθοδος τοῦ φιλοσοφεῖν ἐνομάζομεν τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον περιπατεῖ ὁ φιλοσοφῶν λόγος διὰ νὰ φθάσῃ εἰς φιλοσοφικὴν τινα γνώσιν, εἴαν τὸν περιπατῇ κατὰ κανόνας· διότι ἅπας φιλοσοφῶν θέλει ἀναντιρρήτως νὰ γεννήσῃ εἰς ἑαυτὸν γνώσιν τινα ἔχουσαν τὸ κῦρος καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς μετ' αὐτοῦ συμφιλοσοφούντας. Δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ζητῇ τὴν γνώσιν ταύτης ἀπὸ τῆς τύχης, ὡς περιπλανώμενος ἀκανονίως καὶ ἀμεθόδως νὰ τὴν συναντήσῃ ποῦποτε

κατ' ἀγαθὴν μοῖραν • διότι τὸ ἀκανόνιστον εἶναι ἄλογον καὶ ἀσυνάρτητον, ἤγουν ἐναντίον ἀπ' ὅ,τι ζητεῖ ἡ φιλοσοφία • μόνος δὲ ὁ κανονικὸς τρόπος, καθὼ φέρων ἐνότητα καὶ συμφωνίαν, εἶναι ἄξιος τῆς φιλοσοφίας.

ΡΒ'. Εἶναι δὲ κανόνες τόσοι τὸν ἀριθμὸν, ὅσοι καὶ οἱ φιλοσοφούντες ἄνθρωποι, ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἀτομικῆς διαφορᾶς καθενὸς δύναται νὰ προέλθῃ καὶ διάφορός τις τρόπος τοῦ ζητεῖν τὰς φιλοσοφικὰς γνώσεις • καὶ Μέθοδοι λοιπὸν προκύπτουσι τοῦ φιλοσοφεῖν ἀπειράριθμοι • ἀλλὰ τὰς ἀπειράριθμους ταύτας Μεθόδους, διὰ νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὸν νοῦν, ἀνάγκη νὰ ἀναγάγωμεν εἰς ὀλίγας τινὰς κεφαλαιώδεις, παραβλέποντες τὰ κατὰ συμβεβηκὸς καὶ ἐπισημῶδη καὶ ἀτομικά, καὶ βλέποντες εἰς μόνον τὰ ἀναγκαῖα καὶ οὐσημῶδη καὶ γενικά • καὶ μεταξὺ τούτων ἀνάγκη εἶναι πάλιν νὰ ζητήσωμεν Πρῶτον μέθόδον ἀκολουθεῦντες ἐμποροῦμεν νὰ φθάσωμεν ἀσφαλές εἶδος εἰς τὸ τέλος.

ΡΓ'. Μέθοδοι τοῦ φιλοσοφεῖν δὲν δύναται νὰ ὑπάρχωσι πλείότεραι, εἴμη ὅσαι εἶναι τῆς φιλοσοφίας αἱ δόξαι • εἶναι δὲ τρεῖς αἱ γενικώτεραι τῆς φιλοσοφίας δόξαι (ΜΓ) • τρεῖς λοιπὸν ὑπάρχουσι καὶ αἱ κυριώτεραι τοῦ φιλοσοφεῖν μέθοδοι.

ΡΔ'. Διότι φυσικώτατον πρᾶγμα εἶναι, διάφοροι μέθοδοι τοῦ φιλοσοφεῖν νὰ γεννώσι διάφορα τὰ ἀποτελέσματα • καὶ διὰ τοῦτο δόξαι καὶ μέθοδοι συνάπτονται σφικτότατα καὶ ἐπενεργοῦσιν ἀμοιβαίως εἰς ἀλλήλας. Ἀφαιροῦντες λοιπὸν τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν φιλοσοφούντων, τρόπους οὕσας κατὰ συμβεβηκὸς εἰς ἓν ἕκαστον φιλοσοφούν ὑποκείμενον, εὐρίσκομεν τὰς κυριώτερας δόξας, καὶ τὰς συνημμένας μετ' αὐτῶν μεθόδους. Ἐυρήκαμεν δὲ δόξας κυ-

ριωτέρας τρεῖς τὴν Θετικὴν, τὴν ἀντιθετικὴν, καὶ τὴν συνθετικὴν· τρεῖς ἄρα εἶναι καὶ τοῦ φιλοσοφεῖν αἱ μέθοδοι, Θετικὴ, ἀντιθετικὴ, συνθετικὴ· εἰάν δὲ ἀντὶ τῶν ὀνομάτων τούτων παραλάβωμεν ἄλλα ἰσοδύναμάτων, ἐμποροῦμεν νὰ εἰπωμεν· Αἱ μέθοδοι τοῦ φιλοσοφεῖν εἶναι τρεῖς Δογματικὴ, Σκεπτικὴ, Κριτικὴ· διότι Δογματισμὸς, Σκέψις, Κρίσις δὲν σημαίνουσι δόξας, ἀλλὰ μεθόδους τῆς φιλοσοφίας, μὲν ὅλου ὅτι, ὡς ἤδη εἶπαμεν, δόξα καὶ μέθοδος εἶναι σφικτῶς συνδεδεμένα.

ΡΕ'. Ουσιώδης χαρακτήρ τοῦ δογματισμοῦ ἢ τῆς Θετικῆς μεθόδου εἶναι ὁ ἐφεξῆς. Ὁ φιλοσοφῶν, χωρὶς νὰ παρατηρῇ τὰ ἀρχικὰ ὅρια τῶν φιλοσοφικῶν γνώσεων, ἐκλαμβάνει ὡς ἀληθινὰ καὶ βέβαια, ὅσα θέλει νὰ παράξῃ ἀπὸ θέσεις τινάς, τὰς ὁποίας ἢ φανερά ἢ σιωπηλὰ ὑποθέτει κυρίας καὶ ἀσαλεύτους· αἱ ἀρχαί· του λαπὸν εἶναι προαιρετικαὶ καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν· καὶ αἱ θεωρίαι του ὑπερβαίνουσι τὰ φυσικὰ τῶν γνώσεων ὅρια· καὶ τὸ φιλοσόφημά του εἶναι ὑπερβατικόν (ΜΕ', Σημ.). Ἐμπορεῖ δὲ νὰ συγκριθῇ εὐλόγως ἢ δόξα αὕτη μὲ τὴν τυραννικὴν δεσποτείαν· οὕτω θέλω, λέγει ὁ τύραννος· οὕτω θέλω, λέγει καὶ ὁ φιλοσοφῶν μὲ τὸν τρόπον τοῦτον. Τοιοῦτον ἦτο τυραννικὸν τὸ ἄυτὸς ἔφα τῶν παλαιῶν.

ΡΣ'. Ουσιώδης δὲ χαρακτήρ τοῦ Πυρρῶνισμοῦ ἢ τῆς ἀντιθετικῆς μεθόδου εἶναι ὁ ἐφεξῆς· Ἀπορρίπτει ὁ φιλοσοφῶν πᾶσαν φιλοσοφικὴν γνώσιν ὡς ἀπατηλὴν καὶ ψευδῆ, ἐπειδὴ ἀπορεῖ καὶ ἀμφισβᾶλλει, εἰάν ὑπάρχωσι βέβαιαι γνώσεις· καὶ ἐπομένως ἐπέχει διόλου τὴν συγκατάθεσίν του. Ἀντιφέρεται κατὰ τοῦ δογματισμοῦ καὶ διαμαρτύρεται κα-

τὰ τῶν δεσποτικῶν του Θεσπισμάτων, ἐνώ ἢ ἐξελέγχει τὰς ἀρχάς του, ἢ ἀνακαλύπτει τὴν γύμνωσιν τῶν ἀπ' αὐτὸς συμπερασμάτων του· ἀλλὰ δὲν μένει ἕως ἐδῶ· οἷοτι φοβούμενος μὴ ὑποπέσῃ εἰς τὸν δογματισμὸν καὶ αὐτὸς, ἀναγκάζεται νὰ ἀπαρνηθῆται καὶ νὰ ἀποφάσκη πᾶσαν ἀλήθειαν, ἐναγκαλιζόμενος τὴν διαβατικὴν ἀπορίαν (P').

PZ. Ἄλλ' ἐμποροῦμεν ἄσμενοι νὰ ἐρωτήσωμεν τὸν Πυρρώνειον· ἄραγε τὴν θέσιν· οὐδὲν εἰς βέβαιον, τὴν νοεῖζει αὐτὸς βεβαίαν, ἢ καὶ ταύτην ἀβέβαιον; εἰ μὲν τὸ πρῶτον, ἀντιφάσκει εἰς ἑαυτὸν, τὰ πάντα μὲν ἀβέβαια ὑποθέτων, βεβαίαν δὲ ταύτην του τὴν ὑπόληψιν· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ἀμφισβάλλει περὶ τοῦ πυρρώνεισμου του, καὶ πάλιν περιπίπτει εἰς ἀντίφασιν· καὶ πρὸς τί ἄραγε πολεμεῖ τὸν δογματισμὸν; βέβαια διὰ τὴν οὐκ εἰς αὐτὸν ψεῦδος· ἀλλ' ἡμεῖς δὲν θέλομεν μόνον τὸ ψεῦδος νὰ ἀποφύγωμεν, ζητοῦμεν δὲ περαιτέρω νὰ μάθωμεν καὶ τὴν ἀντιθέτον του ἀλήθειαν· εἰ δὲν ὑπάρχη ἀλήθεια, οὐδὲ ψεῦδος, τοῦ ὑποκείμενου φύσις εἶναι νὰ ἀντιφέρεται πρὸς ἐκείνην· ὁ πυρρώνεισμος λοιπὸν κυρίως εἶναι ἄσκοπος ἔρις καὶ διάκενος λογομαχία, οὐδ' ἀθρώνεται καθ' ἑαυτὸν, μ' ὅλον ὅτι ἀναγκαιεῖται καὶ σωφρονίζει τρόπον τινα τὸν δογματισμὸν.

PH. Ἔχει λοιπὸν ὁ Πυρρώνεισμος σχετικὴν μόνον ἀξίαν, ὡς ἀντιφερόμενος εἰς τὴν ἀλαζονείαν τοῦ δογματισμοῦ, καὶ ἀποτελῶν αὐτὸν προνοητικώτερον καὶ κοσμιώτερον εἰς τὰς θεωρίας του, ἀλλ' ἀπόλυτος ἀξία δὲν εὑρίσκεται εἰς αὐτὸν καμμία, ἐπειδὴ δὲν παράγει, ἀλλὰ μαλιστα προσπαθεῖ νὰ ἐξολοθρευθῆ πᾶσαν φιλοσοφικὴν γνῶσιν· ἀλλὰ λαμὴν ὅλοι αἰσθανόμεθα τὴν χρείαν τοιούτων γνώσεων καὶ εἰς τὰς θεωρίας καὶ εἰς τὰς πράξεις μας· ἄρα δὲν πρέπει

πεινὰ τοῦ συγχωρήσωμεν τὸ αὐθαδές του ἐγγείρημα νὰ ἐξ-
αλείψῃ παντάπασι τὸν δογματισμόν. Καθὼς δὲ τὸν δογμα-
τισμόν ἐπαρωμοιάσαμεν μὲ τὴν τυραννίαν (PH'), οὕτως ἐξ
ἐναντίας τὸν πυρρῶνισμόν ἐμποροῦμεν νὰ ἐνομάσωμεν εὐ-
λόγως φιλοσοφικὴν ἀναρχίαν. Τίποτε δὲν ἐργ-
γῶ, εἰς τίποτε δὲν ὑποτάσσομαι, λέγει ἡ ὀ-
χλοκρατικὴ αὕτη ἀναίρεσις πάντων τῶν νόμων τοῦ φιλοσο-
φοῦντος Λόγου.

ΡΘ'. Χαρακτήρ δὲ οὐσιώδης τῆς Κριτικῆς ἢ συνθε-
τικῆς μεθόδου εἶναι ὁ ἐφεξῆς. Ὁ φιλοσοφῶν δὲν περιπατεῖ
εἰς τὰς ἐρεῦνας του οὔτε κατ' ἀρέσκειαν, οὔτε ὑπερβατικῶς·
ἀλλὰ προσπαθεῖ πρῶτον νὰ εὕρῃ καθολικὰς ἀρχὰς, καὶ δι'
αὐτῶν νὰ διαβῇ ἕως τῶν ἀπολύτων ὀρίων τῶν φιλοσοφικῶν
γνώσεων· ἀνερευνῶ δὲ καὶ εἰς τὰ δύο τοὺς ἀρχικοὺς νόμους
τῆς ἐνεργείας του· ἐνταυτῷ δὲ οὔτε περὶ πάντων ἐπέχει,
οὔτε πάντα ὑπολαμβάνει ἀληθινὰ καὶ βέβαια, ὅσα φέρουσι
τὸ φάσμα τῆς ἀληθείας καὶ βεβαιότητος· ἀλλὰ πᾶν θεώ-
ρημα βασανίζει ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς πρὶν τὸ δεχθῆναι ὡς
θέσειν εἰς τὸ σύστημα τῶν πληροφοριῶν του.

ΡΙ'. Ἀποφεύγει λοιπὸν ἡ μέθοδος αὕτη τὰς ὑπερβολὰς
καὶ κακίας τῶν δύο ἄλλων μεθόδων, συνάγουσα ἀπ' αὐτὰς
τὸ ἀγαθὸν καὶ σκόπιμον· εἶναι δογματικὴ καὶ σκεπτικὴ ἐν-
ταυτῷ καθὼς καὶ ἡ δόξα τῆς διαβατικῆς συνθέσεως, ἣτις
φυλάττει τὸ μέσον τῆς τε πραγματικῆς καὶ τῆς ἐννοηματι-
κῆς (MB'). Ἔχει δὲ κοινὸν πρὸς μὲν τὸν δογματισμόν,
ὅτι προβαίνει ἀπὸ ἀρχῆς, ἀλλ' ὄχι κατ' ἀρέσκειαν καὶ ὑ-
περβατικὰς, πρὸς δὲ τὸν πυρρῶνισμόν, ὅτι ἀποροῦσα βα-
σανίζει πᾶσαν ἀλήθειαν αὐστηρῶς, ὄχι διὰ νὰ τὴν ἀποσκυ-
βαλίση, ἀλλὰ νὰ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸ ψεῦδος, καὶ νὰ τὴν

παρασύνη καθαρὰν καὶ ἄχραντον. Ἐμπορεῖ δὲ εὐλόγως νὰ ὀνομασθῇ αὕτη νόμιμος καὶ ἀγαθὴ Μοῦαρχία τῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ παριστάνει εἰς ἑαυτὴν τὰ γενικὰ δικαιώματα τῶν τοῦ ἀνθρώπου γνωστικῶν δυνάμεων, καὶ συνδέει ἀκριβέστατα τὴν ἐνὸς ἐκάστου φιλοσοφούντος ἐλευθερίαν τῶν κρίσεων μὲ τὴν αὐστηρὰν νομοθεσίαν τοῦ ὀδηγούντος καὶ διέπουτος καὶ βασιλικῶς κυβερνούντος Λόγου. Ἀλλὰ δεῦν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὴν Κριτικὴν μέθοδον μὲ τὴν Καντικὴν. Ὅτι, εἰ καὶ ὁ περικλεέστατος οὗτος φιλόσοφος, ἔδωκε τὸ ἀξιόπαινον παράδειγμα ταύτης τῆς μεθόδου μὲ τὰς ἀθανάτους κριτικὰς τοῦ μεθόδου, μ' ὅλον τοῦτο ἡ κριτικὴ μέθοδος ἐν γένει ἀπαιτεῖ κριτήριον ἀδέκαστον τοῦ λόγου, πρὸ τοῦ ὁποῦ παριστάνονται ὅχι τὸ κλέος τοῦ Καντίου, ἀλλ' αὐτὰ γυμνὰ καὶ καθαρὰ τὰ πράγματα.

PIA'. Ἐὰν προσέξωμεν ἀκριβῶς εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, βλέπομεν ὅτι πᾶν φιλοσόφημα ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ἐπισηματισμὸν· διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ φιλοσοφῶν ἀκούει τὰς γνώσεις ἀπὸ τοῦ διδασκάλου τοῦ ὀρθοδοξαστικῶς, νὰ εἶπω οὕτω, καὶ δέχεται δογματίζων, ὅσα νομίζει μὲν ὅτι τὰ κρίνει καὶ αὐτὸς, ἀληθῶς δὲ εἶναι προϊόντα ξένου φιλοσοφήματος· καὶ κρυφίως τρέπουντινα τὰ δέχεται ἡ ψυχὴ του, διότι ἔφα ὁ διδάσκαλος (PE')· ἀφ' οὗ δὲ ὁ φιλοσοφικὸς λόγος ἐνδυναμωθῇ χρόνον τινα εἰς τὰς δογματικὰς θεωρίας, ἄρχεται τότε νὰ φιλοσοφῇ σκεπτικῶς.

PIB'. Διότι ἐκ τῶν διαφόρων δοξασμάτων τοῦ δογματισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκουμεν εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία, βλέποντες ἀντιθέσεις καὶ ἀντιγνωμίας, νὰ εἶπω οὕτω, κατανατῶμεν φυσικὰ εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα· ἀρά γε εἰς ὅλας ταύτας τὰς ὑπολήψεις περιέχεται ἀλήθεια καὶ βε-

βαιότητος ; ἄρα γε δύναται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βέβαιον καὶ ἀκλινές τῶν γνώσεων ; Τὰ ζητήματα ταῦτα γεννῶσι κατ' ὀλίγου τὸν πυρρῶνισμόν, καὶ συναπρτίζουσι τοῖς διαφόρους τρόπους τῆς ἐποχῆς εἰς διατεταγμένον τι σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ Σκεπτικὴ φιλοσοφία. Ἐντεῦθεν δὲ γεννᾶται μεταξὺ τοῦ δογματισμοῦ καὶ πυρρῶνισμοῦ πόλεμος, τὸν ὁποῖον καταπαύει καὶ καταλλάττει τελευταῖον ἡ συνθετικὴ Κριτικὴ μέθοδος.

ΡΙΓ'. Παρεκτός δὲ τῶν τριῶν τούτων τοῦ φιλοσοφεῖν μεθόδων ἐσύζησαν κῆποτέ τινες τετάρτην τινα τὴν λεγομένην ἐκλεκτικὴν· ἀλλ' ἐπειδὴ κανεὶς ἄλλος δρόμος τοῦ φιλοσοφοῦντος Λόγου δὲν δύναται νὰ νοηθῇ κανονικῶς παρὰ τὸν θετικὸν καὶ ὀντιθετικὸν καὶ συνθετικόν· διὰ τοῦτο ἡ ἐκλεκτικὴ δὲν εἶναι κυρίως μέθοδος τοῦ φιλοσοφεῖν, ἀλλὰ μάλλον ἀμεθοδία· διότι κυρίως ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ φιλοσοφητήτις με' ἀρχάς, ἀλλὰ νὰ συρράψῃ ἀπὸ τὰς δόξας διαφόρων φιλοσόφων ὅτι τοῦ φανῆ πιθανώτατον· ἐντεῦθεν δὲ γεννᾶται συσώρευμα πολλῶν ἑτερογενῶν γνώμων, τὰς ὁποίας συνήγαγεν εἰς ἓν ἡ τύχη, ἀλλ' ὄχι συναρτωμένη καὶ σφικτῶς ἀλληλουχουμένη ἐπισημη. Ἡ ἐκλεκτικὴ λοιπὸν μέθοδος δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ γὰρ συγχύσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπαντῶνται συναναφυρμένα ὅλα τὰ συστήματα.

ΡΙΔ'. Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι ἀποδοκιμάζεται τοιαύτη ἄσκοπος ἐκλεκτικὴ μέθοδος, ἡ γνησίᾳ ὁμῶς ἐκλογῇ ἐπαινεῖται καὶ συνίσταται συνωδευμένη πάντοτε με' τὴν αὐστηρότητα τῆς Κριτικῆς· ἡ ἀληθινὴ κρίσις βασανίζει ἀπαθῶς πᾶσαν δόξαν καὶ πᾶσαν μερικὴν γνώμην, καὶ κρατεῖ πάν·

ταχόθεν τὸ ἄριστον· ποτὲ ὅμως δὲν γίνεται μὲ αὐτόρρεσκον συλλογὴν καὶ ἀνάμιξιν, ἀλλὰ προβαίνουσα ὑπὸ ἀσφαλεῖς ἀρχὰς εὐρίσκει τὸ ἀληθές καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ τὸ διακρίνει, εἴαν εἶναι διασκορπισμένον εἰς διάφορα συστήματα καὶ διαφόρους δόξας, καὶ τὰ ἐκθέτει εἰς τάξιν ὁμόλογον τῆς ἀληθείας ἐπιστήμης. Ὑπάρχουσι λοιπὸν τρεῖς μέθοδοι τοῦ φιλοσοφεῖν.

α'. Θετικὴ μέθοδος = Δογματισμός.

β'. Ἀντιθετικὴ μέθοδος = Πυρρῶνισμός.

γ'. Συνθετικὴ μέθοδος = Κρίσις.

Ἐσαύτως δὲ τρεῖς εἶναι καὶ αἱ δόξαι τῆς φιλοσοφίας.

α'. Θετικὴ δόξα = Πραγματικὴ.

β'. Ἀντιθετικὴ δόξα = Ἐκνοηματικὴ.

γ'. Συνθετικὴ δόξα = Σύθεσις.

Ἐπομένως δὲ ὅλαι αἱ ἰδιαίτεραι μέθοδοι, καὶ ὅλαι αἱ ἰδιαίτεραι δόξαι μερικῶν τινῶν φιλοσόφων, εἶναι διάφοροι μόνον τροπολογίαι τῶν τριῶν ἐκείνων ἀρχοειδεσέρων μεθόδων καὶ τῶν τριῶν τούτων ἀρχοειδεσέρων δοξῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Σχεδιάσμα τοῦ τῆς φιλοσοφίας Συντάγματος, ἢ Τί εἶναι φιλοσοφία καὶ Τίνα τὰ μέρη τῆς.

ΡΙΕ'.

Ἐπειδὴ μὲ τὴν Κριτικὴν τοῦ φιλοσοφεῖν μέθοδον πρέπει νὰ συναρτηθῶσιν αἱ φιλοσοφικαὶ γνώσεις εἰς ἐπιστήμα-

Πανεπιστήμιον Ἑλλάδος
 Τόμ. Α' Φιλοσοφίας
 Διευθυντὴς Π. Κωνσταντίνου Πιπτιός
 Ἐκδόσιν τῆς Κ.τ.Π.
 ΠΑΝΝΙΝΑ 2006

νεκόν και συστηματικόν ὄλον· διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον ἐκρί-
ναμεν νὰ προῦποβάλωμεν εἰς τὸν θεωρὸν τοῦ ὄλου τούτου
συντάγματος ἀρχιτεκτονικόν τι σχεδίασμα, κατὰ τὸ ὁποῖον
μέλλει νὰ οἰκοδομηθῇ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο τεχνούργη-
μα. Εἰς τὸ σχεδίασμα τοῦτο πρέπει πρῶτον νὰ προσδιορι-
σθῇ ἡ τοῦ ὄλου ἰδέα, καὶ μετὰ ταύτην συμπῶνως νὰ ἐκτε-
θῶσιν ἡ πληθὺς καὶ ἡ ιδιότης καὶ ἡ σχέσις τῶν μερῶν
τοῦ ὄλου· διότι ἐδῶ εἶναι τόπος νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἰδέα τῆς
φιλοσοφίας καὶ τὰ μέρη αὐτῆς, καθὼς καὶ πάσης ἐπιστήμης
τότε ἐμφανεύεται ἡ ἰδέα, καὶ ἀναφαίνονται τὰ μέρη τῆς,
ὅταν προκαταβληθῶσι καὶ προσαφημισθῶσιν, ὅσου πρέπει,
αἱ ἀρχαί τῆς· ὅσα εἶπαμεν λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ἐπιπολαιό-
τερον περὶ τῆς φιλοσοφίας (Εμπ. Ψυχ. Η. ΙΔ, ΙΕ'), καὶ
ὅσα προανεκρούσαμεν ἐκταῦθα (Α'—Γ') ὀρθοδοξασικώτερον,
θέλουν ἐξηγηθῆν εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον βαθύτερα, καὶ
θέλουν ἀναφανῆν εὐκρινέστερα.

ΡΙΣ'. Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἐπιστήμη διακρινομένη ἀπὸ
τὰς ἄλλας διὰ τῆς ιδιότητος τῶν φιλοσοφικῶν γνύσεων.
Φιλοσοφικαὶ γνώσεις εἶναι ἀντικειμένων τινῶν εἰδήσεις,
ἐκ τῶν ὁποίων συναπαρτίζεται ἡ ἐπιστήμη, ἣτις ὀνομάζε-
ται φιλοσοφία.

ΡΙΖ'. Ὅσα εἶδη ὑπάρχουσιν εἰδήσεως, τόσα ἀναγ-
καίως εἶναι καὶ τὰ εἶδη τῆς γνώσεως, καὶ τῶν ἀπ' αὐτὰς
ἀποτελουμένων ἐπιστημῶν· εἶναι δὲ εἰδήσεως εἶδη δύο,
ἐμπειρικὴ καὶ λογικὴ (ΠΒ'). δύο ἄρα εἶναι τὰ
εἶδη καὶ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐμπειρικὴ
δηλονότι καὶ λογικὴ.

ΡΙΗ'. Ὅτι δὲ ἡ φιλοσοφικὴ γνῶσις δὲν εἶναι ἐμπει-
ρικὴ, γίνεται εὐκάλως φανερόν· διότι φιλόσοφος εἶναι ὅς

τις ἐξυψούνται ὑπερόνω τῆς ἀπλῆς ἐμπειρίας διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Λόγου καὶ προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τὸ ἕκ τῶν προτέρων ὡς ἀναγκαῖον αἷτιον τῆς ἐμπειρίας· εἶναι λοιπὸν ἡ ἐπιστήμη του οὐσιωδῶς λογική.

PIΘ'. Ὁ φιλόσοφος ἄρχεται μὲν ἀπὸ τὰ ἐμπειρικά, ἤγουν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς συνειδήσεως, ὡς ἀκέσως βέβαια, καὶ τὰ μεταχειρίζεται ὡς ὑλικὰς ἀρχὰς γνώσεων (KIΔ, KIΕ)· ἀλλὰ τὰ μεταχειρίζεται ὡς αὐτὸ τοῦτο, ἤγουν ἀρχὰς, μετὰς ὁποίας συνδέει τὰς ὑψηλοτέρας του ἐρεῦνας. Τὸ δὲ κύριον τῆς ἐρεῦνης του ἀντικείμενον δὲν εἶναι τὰ ἔργα αὐτὰ τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ τὸ ἀρχικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ διαβατική αἰτία τοῦ ἐμπειρικοῦ, ἤγουν οἱ ἐκ τῶν προτέρων εὕρισκόμενοι νόμοι τῆς ἐνεργείας του, ἐκ τῶν ὁποίων παράγονται τὰ ἔργα ἐκεῖνα. Τοὺς νόμους τούτους δυνάμεθα νὰ διδάχθῶμεν ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ Λόγου· καὶ λοιπὸν αἱ γνώσεις μας αὗται εἶναι λογικαὶ καθ' ὅλην.

PK'. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λογικὴ εἰδήσις διαιροῖται εἰς μαθηματικὴν καὶ φιλοσοφικὴν (PIΓ'), καὶ ἡ λογικὴ γνώσις διαιροῖται ὡσαύτως εἰς μαθηματικὴν καὶ φιλοσοφικὴν· διακρίνεται λοιπὸν ἡ φιλοσοφικὴ γνώσις ἀπὸ τὴν μαθηματικὴν διὰ τῶν αὐτῶν διαφορῶν, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἀπὸ τὴν μαθηματικὴν εἰδήσιν.

Σημείωσις. Καὶ ὁ φιλόσοφος κατασκευάζει τὰς ἰδέας του, καθὼς ὁ μαθηματικὸς, ὡς εἶπαμεν (PIΓ', Σημ.)· ἀλλ' ὁ μὲν ἐποπτικῶς, ὁ δὲ νοητικῶς. Ἐπειδὴ ἔμωζ καὶ τὰ ἔργα τῆς συνειδήσεως ἐποπτεύει ἐσωτερικῶς ὁ νοῦς, ἐμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ γνώσις ἐπιστηρίζεται εἰς νοεράν τινα ἐποπτεῖαν.

PKA'. Φιλοσοφία λοιπὸν εἶναι ἐπιστήμη κατ' εἶδος (PIΔ') συναποτελουμένη ἀπὸ γνώσεις νοητικῶς κατασκευαζομένας, τέλος ἔχουσα ἢ τὴν ἀλήθειαν ἢ τὴν ἀγα-

θότητα ἢ, Ἐπιστήμη τῶν ἀρχικῶν νόμων ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἢ, Ἐπιστήμη τοῦ ἀρχετύπου Ἐγῶ.

PKB. Τὸ ἀρχέτυπον Ἐγῶ τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ οἱ ἀρχικοὶ αὐτοῦ τρόποι τῶν ἐργασιῶν (NA)· προσδιορίζονται δὲ οὗτοι διὰ τῶν νόμων τῆς ἐνεργείας του, διὰ τῶν ὁποίων περιορίζονται ἀρχικῶς αἱ δυνάμεις του· ἐπειδὴ δὲ τῆς φιλοσοφίας τὸ ἀντικείμενον εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχικόν (PIH), ἐμποροῦμεν νὰ ἐκφέρωμεν εὐλόγως καὶ τὸν ἐφεξῆς ὀρισμὸν τῆς φιλοσοφίας. Φιλοσοφία εἶναι ἐπιστήμη τῶν ἀρχικῶν νόμων, κατὰ τοὺς ὁποίους διευθύνεται πᾶσα ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Σημείωσις. Ἀναντιρρήτως ἡ δόξα θάλοι μείνειν ἀθάνατος· εἰς τὸν μέγαν Κάντιον, ὅτι πρῶτος διὰ τῶν διαδακτικῶν του ἐξετάσεων μᾶς ἔδειξεν ἀκριβῶς τὸν ἀληθινὸν τῆς φιλοσοφίας χαρακτήρα, καὶ μᾶς ἔκμασ νὰ τὴν διακρίνωμεν ἀπὸ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας· ἡ φιλοσοφία πρότερον ἦτο γένος, τοῦ ὁποίου εἶδη ὑπάλληλα ἦσαν αἱ ἄλλαι ἐπιστήμαι· τῶρα ἡ ἐπιστήμη εἶναι γένος, τοῦ ὁποίου εἶδη εἶναι διάφοροι ἄλλαι ἐπιστήμαι, εἰδικώτερον προσλαμβάνουσαι ὄνομα ἐκ τῶν, εἰς τὰ ὁποῖα σρέφεται πᾶσα μία. Εἰς τέσσαρα δὲ καθολικώτερα εἶδη ἐπιστημῶν δύναται νὰ διακριθῇ ἐκλαμβανομένη γενικῶς ἡ ἐπιστήμη· α'. Φιλοσοφίαν· β'. Μαθηματικὴν· αἵτινες εἶναι καὶ λογικαὶ ἐπιστήμαι· γ'. ἱστορικὴν περιγραφὴν, ἀσχολουμένην εἰς τὰ παρόντα· δ'. ἱστορικὴν διήγησιν, σραφομένην εἰς τὰ παρελθόντα, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ τῆς ἐμπειρίας. Πᾶσα δὲ ἄλλη ἐπιστήμη, ὅποιονδῆποτε ἂν ἔχη ὄνομα, ἀνάγεται εἰς μίαν τῶν τεσσάρων τούτων· ἢ συνίσταται ἐκ τῆς ἀναμίξεως τούτων.

PKΓ. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν προπαρασκευὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν ἐτάξαμεν νὰ εἶναι ἡ ἐμπειρικὴ Ψυχολογία ἐκτεθεισα πρὸ τῆς ἀναχέιρας Κρηπίδος· ἡ φιλοσοφία συγκροτεῖται ἀπὸ δύο κυριώτερα μέρη, ἡγούσων τὴν Φιλοσοφικὴν Ἀρχολογίαν ἢ Κρηπίδα τῆς

φιλοφίας ἢ φιλοσοφίαν πρωτότυπον, καὶ τὴν
Παράγωγον φιλοσοφίαν.

Σημείωσις. Μέρη τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἐπιστήμαι, ἐκ τῶν ὁποίων συναπαρτίζεται ἢ ὅλη τῆς φιλοσοφίας ἐπιστήμη. Μ' ὅλον ὅτι τὸ ὅλον τοῦτο συνέχεται ἐσωτερικῶς μετὰ τὰ μέρη του, ὡς ὀργανικόν τι σῶμα, ὅςτε κἀνὲν μέρους δέν δύναται καθ' ἑαυτὸ νὰ ἀποταλέσῃ ὅλον τι γνώσεως· ἀπαιτεῖ ὁμοῦ ἀναγκασίως ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος τὴν εἰς τὰ μέρη διαίρεσιν, διὰ νὰ ἐμπορῇ νὰ ἐξετάζῃ καθὲν ἀκριδέστερα. Διὰ τοῦτο φυσικὰ ἀνάλυσαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, καθὼς καὶ πᾶσαν ἄλλην καθολικωτέραν ἐπιστήμην, οἷον Μαθηματικὴν, Ἰατρικὴν, Πολιτικὴν κτλ. εἰς μερικωτέρας ἐπιστήμας· ἀλλ' ὁμοῦ πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὅλον, καὶ νὰ συναρμολογῶμεν πρᾶσφως εἰς αὐτὸ ἅπαν μέρους κατὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν σχέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἐκ φύσεως. Τὴν δὲ Κεληπίδα τῆς φιλοσοφίας ἐμποροῦμεν νὰ τὴν ὀνομάσωμεν καὶ Στοιχειώδη φιλοσοφίαν, καὶ φιλοσοφίαν διαβατικὴν· τὸ πρῶτον, διότι περιέχει τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ φιλοσοφεῖν· τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ εἶναι ἀνωτέρα πάσης φιλοσοφικῆς ἐρεῦνης κατὰ τὴν θεωρίαν καὶ πράξιν, διήκουσα καὶ διαβαίνουσα ἕως αὐτῶν τῶν ἀρχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων λαμβάνουσι τὸ δυνατόν ἢ θεωρητικὴ καὶ ἢ πρακτικὴ φιλοσοφία· ἀλλὰ πᾶσα φιλοσοφία θέλει ὀνομασθῆν διαβατικὴ, ὅταν εἶναι ἀμυγῆς καὶ καθαρὰ πρὸς διάκρισιν τῆς ἐφηρμοσμένης· ἴδιον λοιπὸν αὐτῆς ὄνομα ἄς εἶναι Κεληπίς φιλοσοφίας.

ΡΚΔ. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἐνέργεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἢ θεωρητικὴ ἢ πρακτικὴ· δύο εἶναι καὶ τὰ μέρη τῆς παραγωγῆς φιλοσοφίας, ἢ γουν θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, καὶ ἢ μὲν θεωρητικὴ φιλοσοφία εἶναι ἐπιστήμη τῶν ἀρχικῶν τοῦ Ἐγὼ νόμων εἰς τὸ νοεῖν καὶ γινώσκειν ἢ προσδιορίζειν τὸ ὑποκείμενον διὰ τοῦ ἀντικειμένου· ἢ δὲ πρακτικὴ, ἐπιστήμη τῶν ἀρχικῶν τοῦ Ἐγὼ νόμων εἰς τὸ σπουδάζειν καὶ ἐφίεσθαι καὶ πράττειν, ἢ προσδιορίζειν τὸ ἀντικείμενον διὰ τοῦ ὑποκειμένου· καὶ ἢ μὲν θεωρητικὴ καταγίνεται εἰς τὸ

ἀναγκαῖον τῆς ἐνεργείας μας· ἡ δὲ πρακτικὴ, εἰς τὸ ἐλεύθερον· διὰ τοῦτο ἐκείνη μὲν ἐκθέτει τοὺς φυσικοὺς, αὕτη δὲ τοὺς ἠθικοὺς νόμους (ΞΓ', Σημ.).

ΡΚΕ'. Ὑποδιαιρεῖται δὲ πάλιν ἡ Θεωρητικὴ φιλοσοφία εἰς Λογικὴν καὶ Μεταφυσικὴν καὶ Αἰσθητικὴν· διότι αἱ προτάσεις τῆς Θεωρητικῆς φιλοσοφίας συχάζονται.

α'. Τὸ διανοεῖσθαι ἀπλῶς, ἡγουν ὡς ἐσωτερικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργειαν· κατ' αὐτὴν αἱ ἔννοιαι ἀναφέρονται πρὸς ἀλλήλας, χωρὶς νὰ παρατηρῶμεν οὐδεποσῶς τὰ ἀντικείμενα, εἰς τὰ ἑποῖα ἐμποροῦν νὰ ἐφαρμόζονται· ἐμπορεῖ δὲ τοῦτο νὰ ὀνομασθῇ τὸ κατ' εἶδος διανοεῖσθαι· καὶ εἶναι ἡ Λογικὴ, ὡς πρῶτον μέρος τῆς Θεωρητικῆς φιλοσοφίας, ἀσχολουμένη εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τοῦ διανοεῖσθαι νόμους· ἡ Λογικὴ λοιπὸν ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ Θεωρητικὴ κατ' εἶδος φιλοσοφία.

β'. Τὸ διανοεῖσθαι εἰς προσδιωρισμένον ἀντικείμενον, ἢ τὸ κατ' ὕλην διανοεῖσθαι· εἰς τοῦτο δὲ ἀνίσκει ἡ κατ' ὕλην Θεωρητικὴ φιλοσοφία· διπλῆ δὲ εἶναι αὕτη· διότι τὸ ὕλικῶς διανοεῖσθαι ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ·

1. Γενικῶς, ὅταν αἱ ἔννοιαι ἀποδίδονται εἰς ἀντικείμενον τι, τὸ ὁποῖον γινώσκεται κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην· εἰς τοῦτο δὲ ἀσχολεῖται ἡ Μεταφυσικὴ, ὡς δεῦτερον τῆς Θεωρητικῆς φιλοσοφίας μέρος.

2. Ὡς πρὸς τὸ αἰσθημα ἢ πάθημα τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης, ὅταν ἡ ἔννοια ἀντικειμένου τινὸς ἀποτελῇ τοιαύτην εἰς τὰς γνωστικὰς μας δυνάμεις ἐνέργειαν, ὅποια μᾶς διεγείρει εὐαρέσῃσιν, ἡγουν γινώσκεται τὸ κάλλος ἢ τὸ ὕψος τοῦ ἀντικειμένου μετὰ αἰσθητικὴν κρίσιν· εἰς τοῦτο δὲ ἀσχολεῖται ἡ Αἰσθητικὴ, ὡς τρίτον τῆς Θεωρητικῆς φιλοσοφίας μέρος.

PK5. Ἐμποροῦμεν δὲ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἰσχίαν καὶ τὴν συνέχειαν τῶν τριῶν κυριωτέρων μερῶν τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας νὰ παραστήσωμεν καὶ οὕτως. Ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία σκοπεῖ τὴν συμφωνίαν τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων·

α'. Πρὸς ἀλλήλας.

β'. Μὲ τὰ ἀντικείμενα καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα.

γ'. Μὲ τὰ ἀντικείμενα ὡς πρόξενα εὐαρεσίσεως εἰς τὰ ὑποκείμενα· σκοπεῖ δηλονότι τὴν ἀλήθειαν, προσρχομένην ἀπὸ λογικὴν ἢ μεταφυσικὴν ἢ αἰσθητικὴν χρῆσιν τῆς θεωρητικῆς μας δυνάμεως· καὶ ἐπομένως.

α'. τὴν τοῦ διανοεῖσθαι ὀρθότητα = Λογικὴν ἀλήθειαν.

β'. τὴν τοῦ γινώσκειν βασιμότητα = Μεταφυσικὴν ἀλήθειαν.

γ'. τὴν αἰσθητικὴν κρίσιν τῶν τῆς γνώσεως ἀντικειμένων = Αἰσθητικὴν ἀλήθειαν.

PK6. Καὶ ἡ Πρακτικὴ φιλοσοφία ὑποδιαιρεῖται εἰς Δικαιολογίαν, καὶ Ἠθικὴν καὶ Ἠθικὴν Θεολογίαν· διότι αἱ θέσεις τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας σοχάζονται·

α'. Τὸ πράττειν ἀπλῶς, ἢ γουν θεωρούμενον ὡς ἐξωτερικὴ τις τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργεια, ἢ τις ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ ἀναφέρηται πρὸς ἀλλήλας αἱ σπουδαὶ καὶ ἐφέσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ περιορίζωνται ἀμοιβαίως συνισῶσαι ἁρμονίαν καὶ συμφωνίαν ἀκριβῆ χωρὶς νὰ παρατηρῶμεν καὶ τὴν τούτων ἁρμονίαν πρὸς τὴν ἀπόλυτον προσαγῆν τοῦ Λόγου· ἔμπορεῖ δὲ νὰ ὀνομασθῇ τοῦτο κατ' εἶδος πράττειν· εἰς τοῦτο ἀσχολεῖται τὸ πρῶτον μέρος τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ἢ δικαιολογία, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον εἶναι τὸ φυσικὸν δικαίωμα· ἔμπορεῖ δὲ νὰ ὀνομασθῇ ἢ Δικαιολογία καὶ πρακτικὴ κατ' εἶδος φιλοσοφία.

β'. Τὸ πράττειν κατὰ σκοπὸν ἢ τὸ πράττειν οὕτως, ὥστε ἡ ἁρμονία τῶν ἐξωτερικῶν μας πράξεων νὰ ἐκφέρεται ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν τῶν νόμων τοῦ Λόγου, ὅς τις δίδει τὴν ὕλην εἰς τὰς πράξεις μας * τὸ καθ' ὕλην πράττειν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται ἡ καθ' ὕλην πρακτικὴ φιλοσοφία· διπλῆ δὲ εἶναι καὶ αὕτη· διότι τὸ καθ' ὕλην πράττειν ἐμπορεῖ νὰ ἐξετασθῆ.

1. Γενικῶς καὶ καθ' ἑαυτὸ, ὅταν αἱ σπουδαί μας σρέφονται εἰς ἀρχάς τινες ὡς ἐσωτερικὰ αὐτῶν ἐλατήρια, καὶ δὲ αὐτῶν εἰς ἀπόλυτόν τινα καθηκόντων κανόνα, ὡς ἀνώτατου διευθυντὴν ἔλων μας τῶν ἀρχῶν· εἰς τοῦτο δὲ ἀσχολεῖται ἡ Ἠθικὴ, ὡς δεύτερον τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας μέρος.

2. Ὡς πρὸς τὸν ἔσχατον τοῦ Λόγου σκοπὸν, ὅταν αἱ σπουδαί μας διευθύνονται εἰς ἐπίτευξιν τοῦ ἐξόχου ἀγαθοῦ, τοῦ ὁποίου θεοῦ ἡμετεῖς προσαζόμεθα ἀπὸ τὸν Λόγον νὰ πισεύσωμεν τὸ πανάγιον καὶ πανάγαθον Ὄν τὸν Θεόν· εἰς δὲ τοῦτο ἀσχολεῖται ἡ Ἠθικὴ Θεολογία, ὡς τρίτον τῆς Πρακτικῆς φιλοσοφίας μέρος.

ΡΗΗ'. Ἐμποροῦμεν δὲ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν σχέσιν καὶ τὴν συνέχειαν τῶν τριῶν κυριωτέρων τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας μερῶν νὰ παραστήσωμεν καὶ οὕτως. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία σκοπεῖ τὴν συμφωνίαν τῶν ἀνθρωπίνων σπουδῶν καὶ πράξεων *

α'. Πρὸς ἀλλήλας.

β'. Μὲ τὸ ἀντικείμενον, ἡγοῦν τὴν ἀπόλυτον τῶν καθηκόντων προσαγὴν, καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον.

γ'. Μὲ τὸ ἀντικείμενον ἀναφερόμενον πρὸς τὸ ὑποκείμενον, ἡγοῦν τὴν μακαριότητα * καὶ ἐπομένως ἡ πρακτικὴ σκοπεῖ τὸ ἀγαθὸν ὡς πρὸς τὴν δικαιοδικήν καὶ ἠθικὴν καὶ θεολογικὴν χρῆσιν τοῦ Λόγου. Σκοπεῖ ἄρα.

α'. Τὴν δικαιοσύνην τοῦ πολιτεύματος = δικαιοδικὴν ἀγαθότητα.

β'. Τὴν δικαιοσύνην τῶν φρονημάτων = ἠθικὴν ἀγαθότητα.

γ'. Τὴν δικαιοσύνην τῆς πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεώς μας καθ' ὅλην ἡμῶν τὴν διαγωγὴν = εὐσεβόχρονα ἀγαθότητα.

Σημειώσεις. Ἡ συμφωνία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ **Δίκαιον**· αὐτῶν δὲ τούτων ἡ πρὸς τοὺς ἠθικοὺς τοῦ Λόγου νόμους ἀρμονία, **Ἄρστη**· εἰάν δὲ τελευταῖον συμφωνῶσι καὶ πρὸς τὸν ὑψηλότατον καὶ ἔσχατον τοῦ Λόγου σκοπὸν, **Εὐσέβεια**· καὶ τὸ μὲν δίκαιον δύναται νὰ εἶναι καὶ ἀρστη καὶ εὐσέβεια· τὴ δὲ ἀρστη δύναται νὰ εἶναι καὶ εὐσέβεια· ἡ δὲ εὐσέβεια ἀναγκαστικῶς εἶναι καὶ ἀρστη καὶ δίκαιον, ἐπειδὴ τὰ περιέχει εἰς ἑαυτὴν καὶ τὰ δύο.

ΡΚΘ'. Καθὲν ἀπὸ τὰ μέρη τῆς παραγώγου φιλοσοφίας περιέχει καὶ αὐτὸ δύο ἄλλα μέρη· ἓν καθαρὸν, καὶ ἄλλο ἐμπειρικὸν ἢ ἐφηρμοσμένον· καὶ ἐπομένως ὅλη ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς καθαρὰν, καὶ εἰς ἐφηρμοσμένην· διότι καὶ εἰς τὴν Λογικὴν καὶ εἰς πᾶν Μεταφυσικὴν καὶ εἰς πᾶν ἄλλο μέρος τῆς φιλοσοφίας, πρῶτον πρέπει νὰ παρασθῶσιν οἱ νόμοι τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἐγῶ καθὼς προσανήκουσιν εἰς τὸ ἀρχετύπου ἔγῶ, ἢ γινῶν μόνον κατὰ τὴν ἀλογικὴν αὐτῶν ἐνέργειαν· ἔπειτα δὲ τὰ διάφορα ταῦτα εἰδῆ τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἐγῶ νὰ ἐξετασθῶσι, προσεφαρμοζόμενα εἰς ὀντικείμενα τῆς πείρας· ἐκείνη μὲν ἡ παράστασις ὀνομάζεται καθαρῶς φιλοσοφική· αὕτη δὲ ἐμπειρικῶς φιλοσοφική.

ΡΛ'. Τὸ ἐφηρμοσμένον μέρος ἀπάσης φιλοσοφικῆς ἐπισημῆς δὲν ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἥτις εἶναι ἐπισημὴ τοῦ ἀρχετύπου Ἐγῶ (ΡΚΑ)· ἀλλ' ἐμποροῦμεν

νὰ τὸ θεωρήσωμεν ὡς ἀπάσης ἰδιαιτέρας ἐπισήμης ἐπί-
μετρον, τοῦ ὁποίου ἡ ὕλη καὶ ἡ ἔκτασις εἶναι ἀπροσδιό-
ριστα διὰ τὴν πολυάριθμον πληθὺν τῶν ἐμπειρικῶν ἀντικει-
μένων, καὶ τὴν πανταδαπωτάτην εἰς αὐτὰ ἐφαρμογὴν τῶν
θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν μας ἐνεργειῶν. Διὰ τοῦτο εἰς
τὴν ἐμπειρικὴν ἢ ἐφηρμοσμένην φιλοσοφίαν δὲν δυνάμεθα
νὰ περιγράψωμεν ὅρια, ἐπειδὴ δύναται νὰ ἐξαπλωθῇ ἐπ' ἄ-
πειρον ὡς περιέχουσα, κυρίως εἰπεῖν, ὅλας τὰς ἐπισήμας ἐμπει-
ρικὰς τε καὶ λογικὰς, ὅσαι δὲν εἶναι Μαθηματικαί. Συμβουλεύ-
ουσαν ὅμως νὰ ἀποδίδωμεν εἰς πᾶσαν μερικὴν τῆς φιλοσοφίας ἐ-
πισήμην τόσα ἐφηρμοσμένα μέρη, ὅσα εἶναι τὰ καθαρὰ, καθὼς
πολλοὶ καὶ τὸ ἔκαμαν εἰς τὰ φιλοσοφικάτων φιλοπονήματα.

ΡΛΑ΄. Αἱ καθαρῶς φιλοσοφικαὶ γνώσεις εἶναι ἐκ τῶν
προτέρων, ὅχι διότι προπορεύονται εἰς ἡμᾶς ἔμπροσθεν ἀπάσης
πείρας, οὐδὲ διότι εἶναι τρόπου τινος ἔμφυτοι, ὡς ἐξήγησαν τὰς
Πλατωνικὰς ιδέας· διότι πᾶσα γνώσις, ὅποιαδὴποτε καὶ ἂν εἴ-
ναι, γεννᾶται εἰς τὴν πείραν καὶ μετὰ τὴν πείραν, ἢ γοῦν ἐνῶ πα-
ρατηροῦμεν, ἢ ἀφ' οὗ ἐπαρτηρήσαμεν ἀντικείμενα τῆς πείρας,
καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι γνώσις ἐκ τῶν ὑσέρων· ἀλλὰ διότι
αἱ φιλοσοφικαὶ γνώσεις ἀνασρέφονται εἰς τὸ ἐν ἡμῖν ἀρχικόν.
Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ἀπάσης πείρας προηγούμενον,
ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ κρέματα καὶ τὸ δυνατόν τῆς πείρας· πρό-
κειται λοιπὸν τὸ μὲν ἀρχικόν ὡς αἰτίου, ἢ δὲ πείρα ὡς
αἰτιατόν· καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνο πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ προσ-
διορισθῇ ἐκ τῶν Προτέρων.

ΡΛΒ΄. Τὸ τῆς φιλοσοφίας Σύνταγμα πρέπει νὰ συναπαρ-
τέξεται, ὡς ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων γίνεται φανερόν, ἀπὸ
τὰ μέρη, τὰ ὅποια προετάξαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος
τόμου ὀρθοδοξασικώτερον (Ἐμπειρ. Ψυχ. ΙΔ΄.)· ἐπαναλαμβάνω

νομεν δὲ τὴν ἔκθεσίν των ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἐμάθαμεν τώρα νὰ τὰ διακρίνωμεν εὐκρινέστερα. Εἶναι λοιπὸν τὰ ἐφεξῆς.

Α'. Προπαρασκευὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἢ ἐμπειρικὴ Ψυχολογία.

Β. Κρητὶς Φιλοσοφίας, ἢ Ἀρχολογία, ἢ πρώτη Φιλοσοφία.

Γ. Παράγωγος φιλοσοφία.

α.) Θεωρητικὴ.

1) Λογικὴ, τῆς ὁποίας μέρη δύο, καθαρὰ καὶ ἐφηρμοσμένη.

2) Μεταφυσικὴ. Καθαρὰ καὶ ἔφηρμοσμένη.

3) Αἰσθητικὴ. Καθαρὰ καὶ ἔφηρμοσμένη.

β.) Πρακτικὴ.

1) Δικαιολογία. Καθαρὰ καὶ ἔφηρμοσμένη.

2) Ἠθικὴ. Καθαρὰ καὶ ἔφηρμοσμένη.

3) Ἠθικὴ Θεολογία. Καθαρὰ καὶ ἔφηρμοσμένη.

ΡΑΓ'. Τοιοῦτον εἶναι τὸ σχεδίασμα τοῦ συντάγματος τῆς ὅλης φιλοσοφίας, καὶ τόσα εἶναι ἀναγκαίως τὰ μέρη του, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεδώκαμεν ἰδέαν τῆς φιλοσοφίας. Πρέπει δὲ νὰ προσέξωμεν μὴ ἐκλάδωμεν ὡς μέρος οὐσιώδες αὐτῆς τὴν ἐμπειρικὴν Ψυχολογίαν, καθὼς μάλιστα προτάσσεται ἔμπροσθεν πάντων τῶν μερῶν της· διότι, πάλιν τὸ λέγομεν, εἶναι μόνη προενάσκησις τῶν πρωτοπέριων εἰς τὸ νὰ μάθωσι νὰ γινώσκωσιν ἑαυτοὺς ἀρχόμενοι ἀπὸ τὰ ἐμπειρικὰ, ἕως οὗ νὰ κατανήσωσιν εἰς τὴν ἐντελῆ ἑαυτῶν γνῶσιν, ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ἀφρεύκτως ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τύχη μας, τὸ τέλος ἀπάσης φιλοσοφικῆς ἐρεῦνης καὶ ἐξετάσεως.